

Institutul „Ovidiu Șincai“

București, Str. Negustori nr. 3, Sector 2
Tel./fax: 021-230.03.01, website: www.fisd.ro
E-mail: ovidiusincaiinstitute@yahoo.com

Raport de analiză politică

Cum recâștigăm democrația în România?

Analiza protestelor publice

27 ianuarie 2012
www.fisd.ro

Cuprins

I. Cum s-a produs derapajul de la democrație?

- a. Un program autoritar, ignorat mult timp
- b. Delegitimarea instituțiilor și practicilor democratice
- c. Concentrarea puterii la Palatul Cotroceni; dispariția funcției primului-ministru și a celei de președinte al PDL
- d. Controlul altor instituții-cheie ale statului român
- e. „Telejustiția”
- f. Climatul politic violent
- g. „Trădarea intelectualilor”
- h. Indiferența complice a Partidului Popular European

II. Care sunt cauzele și semnificațiile protestelor de stradă?

- a. Contextul internațional
- b. Cauzele izbucnirii protestelor
- c. Explicații pentru amploarea națională a protestelor
- d. Rolul mass-media și al Internetului
- e. Explicații pentru continuitatea manifestațiilor
- f. Structura manifestațiilor
- g. Orientarea politică a protestelor
- h. Reacția regimului Băsescu în fața protestelor de stradă
- i. Memoria Revoluției și mineriadelor în PSD
- j. Câștigători și perdanți

III. Care sunt soluțiile pentru revenirea la democrație?

- a. Măsuri pe termen scurt
- b. Măsuri pe termen mediu și lung

România s-a „normalizat”, a devenit o țară „europenizată” prin apariția manifestărilor de protest la scară națională împotriva consecințelor politicilor de austeritate și, deopotrivă, împotriva derapajului democratic, determinat și personificat de președintele Traian Băsescu. Seria de proteste publice, începute în 11 ianuarie a.c. la Cluj, sub forma unui miting de susținere al doctorului Raed Arafat, fondator al SMURD, apoi a unei manifestații la Tg.Mureș pentru aceeași cauză, proteste extinse ulterior la nivelul întregii țări sub forma unor mitinguri antiprezidențiale și antiguvernamentale reprezintă, pentru a parafraza o carte a istoricului Gh. Brătianu, „o enigmă și un miracol”. Sunt o „enigmă”, deoarece ele s-au declanșat spontan, fără a fi anticipate sau pregătite și un „miracol”, deoarece au contrazis toate evaluările sceptice, care spuneau că „mămăliga nu explodează”.

Institutul „Ovidiu Șincai”, continuând tradiția rapoartelor de analiză asupra unor evenimente politice semnificative și cercetând actuala criză politică, încercă să răspundă la câteva întrebări esențiale: 1. Cum s-a produs derapajul de la democrație? 2. Care sunt cauzele și semnificațiile protestelor de stradă? 3. Care sunt soluțiile pentru revenirea la democrație?

În mod cu totul excepțional, Institutul își asumă riscul de a analiza evenimente aflate în plină desfășurare, sperând astfel ca soluțiile propuse să determine detensionarea situației sociale și crearea condițiilor pentru revenirea la un climat democratic.

I. Cum s-a produs derapajul de la democrație?

a. Un program autoritar, ignorat mult timp

Obiectivul constituirii unui regim de autoritate personală a fost enunțat de Traian Băsescu încă de la începutul primului său mandat prezidențial, prin afirmarea tezei „președintelui-jucător”.

În ianuarie 2005, în raportul de analiză politică „Victoria democrației sau a neo-cesarismului? Raport asupra alegerilor parlamentare și prezidențiale din România 28 noiembrie - 12 decembrie 2004”, Institutul „Ovidiu Șincai” atrăgea atenția asupra pericolului derivei autoritare a României. Atunci, defineam tipologia regimului spre care se îndrepta România astfel:

„Cezarismul” definește modul de conducere autoritar-unipersonal, în care instituțiile legale (guvern, parlament, partide) sunt golite treptat de putere, autoritatea legală fiind subordonată autorității politice personale. Una din caracteristicile cezarismului este guvernarea prin apelul la „popor” și nu la instituții, acestea fiind considerate ca mai puțin legitime decât voința „cezarului”. „Neo-cesarismul” este varianta modernă a modelului din antichitate, dezvoltat în condițiile societății informaționale, în care mass-media devine un mijloc prin care autoritatea unipersonală este exercitată. Potrivit clasificării regimurilor politice realizată de Aristotel, guvernarea prin „popor” (varianta modernă este prin referendum) este denumită ohlocrație („domnia gloatei”), fiind o formă degenerată a democrației reprezentative, iar conducătorii unor astfel de regimuri se numesc **tirani.**

Tot în același raport din ianuarie 2005, prima recomandare era:

Partidele de opoziție, dar și cele de guvernământ, mass-media și alte organizații ale societății civile trebuie să se mobilizeze pentru stăvilirea tendințelor autoritare, unipersonale manifestate de Președintele Traian Băsescu. Argumentația că un derapaj autoritarist ar fi împiedicat de factorii externi nu este convingătoare și suficientă, deoarece recurgerea exclusivă la garanțiile externe este totdeauna riscantă (mai ales pe termen lung). Depășirea sistematică și crescătoare în intensitate a spiritului Constituției determină erodarea în forme perverse a democrației din România. Retorica „apărării democrației” prin „întoarcerea la popor” utilizată ca o trambulină pentru escaladarea puterii unipersonale trebuie combătută cu toată fermitatea. Statul de drept nu poate fi consolidat prin personalizarea puterii pe care șeful statului trebuie doar să o personifice;

Am oferit aceste exemple dintr-un raport anterior al Institutului, unul dintre primele semnale de avertizare apărute în legătură cu acest fenomen politic, pentru a evidenția faptul că, deși au existat avertismente publice în legătură cu deriva autoritară a României, aceasta nu a fost împiedicată, în pofida încercării eșuate de suspendare din funcție a lui Traian Băsescu în anul 2007. „Cum se explică succesul strategiei lui Traian Băsescu de a prelua puterea politică absolută în România?” este o întrebare la care încercăm să oferim o serie de răspunsuri în cele ce urmează.

b. Delegitimarea instituțiilor și practicilor democratice

Procesul de șubrețire a legitimității instituțiilor publice și a practicilor politice democratice este unul sistematic și de durată, în slujba acestuia fiind antrenate numeroase resurse politice, financiare și mediatică. Fără a realiza în cadrul acestui raport o analiză de tip istoric a atacurilor la adresa instituțiilor și practicilor democratice din ultimii opt ani, prezentăm un inventar sintetic:

➤ **Ridiculizarea și decredibilizarea instituției parlamentare.** Atacurile la adresa instituției parlamentare au început încă din anul 2005 prin încercarea de înlocuire a președinților Camerelor, Adrian Năstase și Nicolae Văcăroiu, devenind virulente după suspendarea din funcție a lui Traian Băsescu în 2007. Reducerea Parlamentului la 300 deputați și trecerea la sistemul unicameral sunt cele mai vizibile metode prin care Traian Băsescu a dorit să adâncească deficitul de încredere publică în instituția-cheie a democrației reprezentative. La acestea se adaugă impunerea unor persoane lipsite de calitățile necesare pentru a ocupa înalte funcții parlamentare. Simbolul acestora este Roberta Anastase.

Parlamentul a fost ocolit în procesul legislativ, guvernul Emil Boc având 14 angajări de răspundere din 2008 până în prezent (mai multe decât toate celelalte guverne din perioada 1990-2008), cele mai importante legi fiind adoptate prin această procedură excepțională. Responsabilitatea decredibilizării parlamentului îi aparține nu doar lui Traian Băsescu, ci și coaliției PDL-UNPR-UDMR, care au folosit în exces procedura constituțională a angajării răspunderii, care prin exces a devenit nedemocratică. Trebuie menționat în acest context faptul că PDL și aliații săi politici au introdus un mecanism politic *sui generis*: la moțiunile de cenzură ale Opoziției parlamentarii din arcul guvernamental nu au fost lăsați să voteze, fiind determinați să asiste la vot din bănci sau să părăsească sala de plen. Guvernul și politicile sale nu au fost apărate de parlamentarii din actul guvernamental, ci le-a fost interzisă exercitarea uneia dintre

obligațiile ce le revin, aceea de a vota. Consecința în percepția publică a fost adâncirea ilegitimității politicilor guvernamentale.

- **Atacurile la adresa presei critice cu puterea. Sprijinirea unei presei obediente față de Traian Băsescu.** Presa critică nu a fost pe placul lui Traian Băsescu după ce acesta a devenit președinte al României. Traian Băsescu a folosit sintagme precum „presa mogulilor”, „tonomate în euro” ș.a. pentru a crea percepția că presa este critică la adresa activității sale din motive oculte sau oneroase. Simultan însă, TVR și B1Tv au devenit posturi de televiziune ce promovează în mod sistematic informații și opinii pro-prezidențiale. Ziare precum *Evenimentul zilei* sau *România liberă* pot fi încadrate cu ușurință în rândul presei cotroceniste.
- **Partidele politice au fost slăbite și decredibilizate.** Atacurile la adresa liderilor partidelor de opoziție din partea lui Traian Băsescu au fost numeroase de-a lungul anilor. Partidele din opoziție au fost catalogate drept „iresponsabile”, „demagogice”, iar dialogul cu acestea, atât cât a existat, a fost formal și lipsit de sinceritate. Migrația politică a fost o altă metodă prin care PDL a încercat să șubrezească partidele de opoziție. Slăbirea forței și a coeziunii partidelor s-a produs însă, prin acțiunea tuturor partidelor parlamentare, ca urmare a adoptării așa-numitului sistem de vot „ uninominal”. În loc să reprezinte națiunea în întregul său, parlamentarii au devenit captivi ai logicii apărării unor interese locale. Parlamentarii nu mai sunt decât rareori interesați de calitatea legilor, ci de obținerea resurselor financiare pentru propriile colegii, în vederea realegerii.
Decredibilizarea a afectat și PDL, cu toate că acest partid a fost principalul beneficiar al slăbirii opoziției. PDL a devenit o structură politică de tip clientelar-mafiot, orientată predominant spre drenarea resurselor publice în folosul liderilor săi și a cercurilor de afaceri ce-i înconjoară.
- **Încurajarea disidențelor și migrației politice.** În anul 2006, pentru a slăbi PNL aflat la guvernare și, implicit, susținerea parlamentară a guvernului Călin Popescu-Tăriceanu, a fost sprijinită o puternică disidență, condusă de Th. Stolojan și Gh. Flutur. Ulterior, această disidență s-a constituit în Partidul Liberal Democrat, formațiune politică absorbită în Partidul Democrat, formând Partidul Democrat Liberal (PDL). După anul 2008 procedeul a fost repetat, doar că de data aceasta a fost încurajată migrația parlamentară din PSD și PNL, grupul parlamentar al independenților constituindu-se în Uniunea pentru Progresul României (UNPR).
- **Dialogul social a fost desființat.** O guvernare eficientă și democratică este cea care reușește să găsească un echilibru între *stabilitatea politică*, *stabilitatea macroeconomică* și *dialogul social*. PDL și partenerii săi de guvernare au refuzat sistematic dialogul social ori au căutat, rareori, să dea aparența unei consultări cu societatea. Un exemplu are o semnificație specială: proiectul legii Sănătății, cel în urma căruia s-au declanșat protestele publice, a fost postat pe site-ul Ministerului Sănătății înaintea Anului Nou, atunci când atenția publicului este orientată spre familie, nicidecum spre chestiunile publice. Anihilarea dialogului social s-a realizat în contextul decredibilizării sindicatelor. Oligarhizarea mișcării sindicale, cu vulnerabilitățile multora dintre liderii sindicali, a fost utilizată de Traian Băsescu și PDL pentru decredibilizarea întregii mișcări sindicale din România. Nu este întâmplător faptul că principalul factor în organizarea protestelor pașnice de stradă nu au fost sindicatele, ci cetățenii neafiliați unor sindicate.

c. Concentrarea puterii la Palatul Cotroceni; dispariția funcției primului-ministru și a celei de președinte al PDL

Ambiția lui Traian Băsescu de a o controla întregul flux al puterii politice a fost manifestă încă de la începutul primului mandat prezidențial. În ianuarie 2005 a atacat „soluția imorală”, Partidul Umanist Român, în scopul declanșării alegerilor anticipate. Refuzul lui Călin Popescu-Tăriceanu și al PNL de a intra în jocul alegerilor anticipate a declanșat un puternic conflict în interiorul puterii executive, între președinte și primul-ministru. Pe parcursul prim-ministeriatului lui Călin Popescu-Tăriceanu președintele Traian Băsescu a făcut eforturi intense pentru concentrarea puterii, însă nu a reușit decât parțial, principalele instituții pe care s-a sprijinit în demersul său fiind serviciile de informații și procuratura (DNA, în special). Situația s-a schimbat în urma alegerilor parlamentare din anul 2008, reușind să-l impună pe Emil Boc în funcția de prim-ministru. A urmat o perioadă de aparent echilibru al puterii, în timpul guvernării PSD-PDL, pentru ca după obținerea celui de al doilea mandat prezidențial să fie abandonate orice aparențe democratice, iar Traian Băsescu să se prezinte drept premierul *de facto* al României. Responsabilitatea pentru concentrarea puterii în mâinile lui Traian Băsescu îi revine și lui Emil Boc, deoarece a cedat în mod voluntar din competențele sale președintelui României.

Guvernul și-a pierdut, de facto, inițiativa în materie legislativă. Principalele măsuri, de la deciziile privind politicile de austeritate, până la legile educației, a sănătății sau noul Cod al muncii, toate au fost inițiate de Președinția României, fiind preluate de ministere ca inițiative proprii doar pentru a putea intra în circuitul legislativ. Cu toate că Președintele Republicii nu are drept de inițiativă legislativă, Traian Băsescu și-a impus propria viziune și propriile interese asupra celor mai importante legi.

Emil Boc a abandonat conducerea PDL, devenind simplu executant al deciziilor lui Traian Băsescu. Cu toate că o parte a liderilor PDL au încercat să dea partidului o linie politică autonomă în raport de Traian Băsescu, Emil Boc acționează ca un element de blocaj în acest sens. Cu toate că unii analiști avansează ipoteza „autonomizării lui Emil Boc” față de Traian Băsescu, pentru a justifica derapajele partidului de guvernământ, care ar fi ieșit de sub controlul prezidențial, această teză nu este susținută prin argumente factuale puternice.

Emil Boc a cedat și participarea la procesul de luare a deciziilor în cadrul Consiliului European. Cu toate că este obligația constituțională a primului-ministru de a participa la reuniunile Consiliului European, mai ales a celor în care sunt discutate măsuri în domeniul exclusiv de competență al guvernului, Emil Boc nu a participat la niciun Consiliu European, însă s-a creat procedura hilară prin care Traian Băsescu participă la ședințele guvernului, sau convoacă miniștrii la Palatul Cotroceni, pentru a-i informa asupra deciziilor luate la Bruxelles. Așa-numitul „parteneriat președinte-premier” a fost dus dincolo de limitele Constituției, fiind, în fapt, o formulă pentru a justifica prezidențializarea regimului politic din România.

d. Controlul altor instituții-cheie ale statului român

Traian Băsescu încearcă să preia controlul a tot mai multor instituții publice, prin intermediul unor persoane apropiate de PDL. Cea mai importantă victorie a lui Traian Băsescu a fost impunerea în anul 2010, în urma unei ședințe extrem de tensionate a Camerei Deputaților, a lui Ștefan Minea în funcția de judecător la Curtea Constituțională.

În acest fel, persoanele propuse de PDL și UDMR au majoritate (5 din 9 voturi), iar Curtea Constituțională s-a transformat într-o instituție care este folosită de Traian Băsescu și coaliția guvernamentală pentru diverse proiecte politice. Din vara lui 2010 Curtea Constituțională dă „dreptate” USL în cauzele neimportante, pentru a-și credibiliza deciziile, însă aprobă toate deciziile importante luate de guvern. Nici chiar decizia „suprinzătoare” a Curții Constituționale din 25 ianuarie 2011 în cazul proiectului de lege al comasării alegerilor locale și parlamentare nu contrazice teza controlului prezidențial. Decizia Curții Constituționale de respingere a legii comasării alegerilor a fost dată abia la al treilea termen, fiind folosită ca o supapă, ca un element important al strategiei prezidențiale de dispersare a protestelor de stradă.

Un alt exemplu vizibil este cel al Rodicăi Culcer, impusă la conducerea Departamentului Știri de la TVR, postul public de televiziune având o orientare pro-prezidențială manifestă (prin conținutul și numărul știrilor; invitații la emisiunile de dezbateri și atitudinea moderatorilor față de aceștia). În cazul Culcer, voința prezidențială a dictat și păstrarea acesteia într-o funcție de conducere interimară, deși este pensionară și cumulează pensia cu un salariu deloc neglijabil, ceea ce în cazul altor bugetari, cu un aport social mult mai important decât persoana în cauză, medici, profesori, actori etc. nu s-a întâmplat.

Un alt caz important este cel prin care urma să se creeze Agenția Națională pentru Calitate și Informație în Sănătate (ANCIS), conform proiectului prezidențial de lege a Sănătății, iar președintele primea prerogativa de a desemneze doi membri, guvernul alte două persoane, din totalul celor șapte. ANCIS trebuia să joace un rol esențial în controlul sistemului de sănătate, în acest fel instituindu-se controlul prezidențial asupra resurselor din sistemul medical.

e. „Telejustiția”

La scăderea încrederii cetățenilor în democrație o contribuție importantă o are așa-numitul fenomen al „telejustiției”: arestări spectaculoase urmate de eliberări în lipsa unor probe concludente; inundarea pieței media cu stenograme, înregistrări video și audio ale unor discuții și întâlniri între diverse persoane, presupus vinovate, în scopul obținerii unor efecte politice (decredibilizarea unor membri ai opoziției; transferul atenției opiniei publice de la subiecte sensibile pentru Traian Băsescu și PDL ș.a.). Percepția larg răspândită că sistemul de justiție îi favorizează pe cei aflați la putere și pe oamenii care au bani, a creat în societatea românească un puternic sentiment de injustiție, iar principalul responsabil pentru acest lucru este considerat Traian Băsescu.

f. Climatul politic violent

Teza președintelui-jucător s-a transpus și în atitudinea și comunicarea publice a lui Traian Băsescu. A promovat în mod sistematic ideea unei lumi/societăți binare: cei „buni” sunt de partea sa, iar „răii” sunt totdeauna toți ceilalți. Intransigența s-a transformat în intoleranță. Societatea românească a fost asimilată unui echipaj de navă ce trebuie condus cu mână forte. Adversarii politici ai lui Traian Băsescu au fost considerați inamici, dușmani, ce trebuie distruși, dacă nu acceptă dominația. Regele Mihai, Victor Ponta, Crin Antonescu sau Raed Arafat sunt exemple recente de personalități care au fost insultate în mod public de Traian Băsescu. Lor, din considerente pur personale sau oportunitate politică de moment, li se adaugă o galerie foarte largă de personalități

române și străine pe care președintele în funcție le-a jignit și insultat: Ion Iliescu, Călin Popescu Tăriceanu, Dan Voiculescu, diverși jurnaliști, Jean Pierre Rafarrin, Vladimir Voronin, Romano Prodi etc.

Agresivitatea lui Traian Băsescu s-a extins dincolo de limitele clasei politice, societatea ca întreg fiind agresată: „omul gras” (bugetarul) a fost contrapus „omului slab” (lucrătorii din domeniul privat); medicii și profesorii au fost invitați să părăsească țara, dacă nu sunt de acord cu măsurile de austeritate; când a vorbit de concedierile din sectorul public Traian Băsescu a prezentat acest lucru ca o măsură de răzbunare motivată ideologic (sunt „leneși”, „incompetenți”, „corupți” ș.a.), mai degrabă decât ca o necesitate economică; tăierile de salarii și celelalte reduceri din sistemul social au fost prezentate drept măsuri obligatorii, însă risipa banului public realizată de clientela PDL-UNPR și UDMR nu a fost stigmatizată public.

Violența cultivată de pe cea mai înaltă poziție a statului român s-a transmis, în mod inevitabil, spre societatea românească. Agresivitatea politică germinată de Traian Băsescu și emulii săi s-a suprapus peste creșterea nivelului de frustrare socială generată de criză. Traian Băsescu nu a reprezentat în cei șapte ani de mandat un model societal care să simbolizeze respectabilitatea, onorabilitatea, valorile morale și etice necesare echilibrului unei societăți, ci a fost în permanență, mai degrabă, un anti-model. Să nu uităm că la deschiderea anului școlar, în discursul său, le explica elevilor că, deși nu a avut performanțe școlare prea bune, a ajuns președintele României! După aceeași logică „șmecherească” a „uns” în diverse funcții importante în ierarhia statului persoane fără expertiză profesională, fără alte merite deosebite, decât acelea că făceau parte din anturajul său. Chiar și pe fiica sa, mediocră din punct de vedere intelectual, nu s-a sfiit ca, printr-o manevră politică cel puțin discutabilă, să o impună ca parlamentar european. Când s-a descoperit că și-a atribuit o casă atunci când ocupa funcția de primar general al Capitalei, a promis inițial că o restituie primăriei spre a tempera indignarea publică, dar apoi a „uitat” ceea ce afirmase și a păstrat unitatea locativă, după principiul „sunt pe cai, fac ce vreau!”. A fost filmat bând alcool într-un restaurant și apoi și-a condus singur mașina, deși evident avea cine să o facă, ridiculizând practic poliția. A înjurat și jignit grav ziariști, fiind amendat de Oficiul pentru Combaterea Discriminării iar dacă vrem să analizăm sever și formal comportamentul președintelui Traian Băsescu, putem să-i reproșăm că a încălcat nenumărate cutume și reguli pe care un șef de stat este obligat, prin natura și importanța funcției, să le respecte.

g. „Trădarea intelectualilor”

În România, la fel ca în alte state moderne relativ tinere, *inteligența* a jucat un rol politic important, deoarece a contribuit la procesul de formare a națiunii. Emil Constantinescu și Traian Băsescu sunt cei doi președinți ai României care au fost puternic sprijiniți de o parte a intelectualității, mai ales de cea mai vizibilă mediatic. În stilul său pragmatic, Traian Băsescu a oferit diverse sinecuri sau avantaje materiale pentru o parte a acestor intelectuali, fidelizându-i în acest fel. Rolul „intelectualilor lui Băsescu” în deriva autoritară a României este indubitabil: unii au jucat rolul de ideologi ai transformării autoritar-conservatoare a societății românești, iar alții au tăcut sau au găsit scuze pentru comportamentul prezidențial, deși autodeclararea drept „conștiințe ale societății românești” ar fi cerut să se pronunțe public împotriva unei atari involuții. Încercările recente ale unor intelectuali care au contribuit la legitimarea neo-cesarismului bășescian

sunt tardive și imorale, demonstrând lipsa de onestitate a celor care se autoprezintă drept „vârfurile societății românești”.

h. Indiferența complice a Partidului Popular European

Ambiguitatea dintre dreapta europeană democratică și regimurile autoritare militare sau de orientare conservatoare este tradițională, având numeroase exemple de-a lungul secolului al XX-lea (susținerea acordată lui Franco în Spania, Salazar în Portugalia sau generalului Pinochet în Chile sunt doar câteva exempe). Toleranța față de formele autoritare de exercitare a puterii din partea Partidului Popular European a fost pusă în evidență de situația din Ungaria. Cu toate că deriva autoritară în Ungaria, condusă de guvernul lui Orban Viktor s-a manifestat încă din anul 2010, din momentul venirii sale la putere, reacțiile de protest ale Comisiei Europene și ale guvernelor europene conduse de partide de dreapta au apărut abia la sfârșitul lui 2011, în contextul în care Secretarul de stat american Hilary Clinton a exprimat îngrijorări publice față de deriva democratică din Ungaria, iar liderul FIDESZ a început să-și pună în aplicare planul de control asupra Băncii Centrale Ungare. Altfel, reacțiile Comisiei Europe, în calitatea sa de garant al tratatelor Uniunii Europene, în fața schimbărilor naționalist-revizioniste din Constituția maghiară, a restrângerii brutale a dreptului la informare și a libertății mass-media ori a atacurilor împotriva opoziției socialiste, au fost lipsite de substanță, neconvigătoare sau au lipsit de-a dreptul. **Orban Viktor a participat la reuniunile PPE, mai degrabă, în calitate de lider de succes decât de politician ce ar trebui izolat în plan internațional pentru politica sa internă.**

Traian Băsescu s-a bucurat de aceeași atitudine prietenoasă din partea dreptei europene, deși realitatea politică din România era cunoscută. La fel ca Orban Viktor, Traian Băsescu a participat la întrunirile politice ale PPE, fiind considerat un alt lider reprezentativ pentru dreapta europeană, doar că **Președintele României are interdicția explicită în Constituție de a fi membru al unui partid politic, implicit de a face politica acestuia.** Comisia Europeană a adoptat în cazul României aceeași atitudine ca și în alte situații sensibile politic: „nu se implică în politica națională”. Niciun comisar european nu a discutat cu guvernul Emil Boc despre folosirea abuzivă a procedurii angajării răspunderii, deși acest lucru contravine ideii de democrație. De asemenea, constituirea unei majorități parlamentare prin migrație parlamentară în jurul PDL nu a trezit reacția negativă a popularilor europeni, dimpotrivă, au decis organizarea congresului PPE la București în toamna acestui an, tocmai în semn de apreciere politică. Liderii popularilor europeni sprijină regimul Băsescu în România nu pentru că acesta ar fi avut reușite economice și sociale extraordinare, ori pentru că democrația ar fi ajuns la standarde foarte înalte, ci dintr-un calcul simplu, dar cinic: dreapta europeană vrea să conducă Uniunea Europeană potrivit intereselor sale, iar docilitatea actualului regim este utilă într-o perioadă în care soluțiile politice ale cuplului franco-german la criza economică nu sunt împărtășite cu entuziasm în restul Europei. Sprijinul politic al PPE pentru regimul Băsescu nu este dezinteresat, iar costul acestui suport este plătit de societatea românească.

II. Care sunt cauzele și semnificațiile protestelor de stradă?

a. Contextul internațional

Mișcările de protest din România se înscriu în logica unor acțiuni de protest ce au cuprins întreg Occidentul și regiunile aflate în vecinătatea acestuia. Acțiunile protestatice anticapitaliste din Statele Unite (*Occupy Wall Street*), manifestațiile de stradă din Lumea Arabă, acțiunile civice ale *Indignados* din Spania ori protestele împotriva regimului lui Vladimir Putin din Rusia creează imaginea unei lumi insurecționale, active și agitate, marcate de criza capitalismului financiar, în condițiile globalizării accelerate. Cu toate că este dificil de găsit un singur factor explicativ pentru mișcări protestatice atât de diverse, totuși, **liantul transcultural al protestelor este dat de consecințele aplicării politicilor neoliberale la scară globală. Nu doar inegalitatea demonstrabilă statistic a crescut în majoritatea societăților occidentale, ci și percepția în legătură cu distribuția injustă a bogăției și oportunităților societale.**

Sentimentul că nu este eficientă rezolvarea problemelor societății în cadrul clasic al democrației reprezentative, denumită în mod critic „democrația partidelor”, îi determină pe numeroși tineri să considere că violența devine legitimă în raport de un sistem perceput drept ilegal (abordarea anarhistă). Iar violența stradală transformată de televiziuni într-un mega *reality show* contaminează metodele de acțiune publică ale tuturor celor care consideră că trebuie să fie participativi la schimbarea societății în care trăiesc.

România părea a fi ruptă de mișcarea de protest internaționalizată prezentată în mass-media. La nivelul formatorilor de opinie critici la adresa regimului Băsescu s-a manifestat un veritabil complex de inferioritate, deoarece România nu a intrat în logica manifestării nemulțumirilor prin proteste de stradă. Abia acum, după ce acestea au izbucnit, sunt considerate o reacție așteptată din partea unei societăți apatice.

Izbucnirea mișcărilor protestatice a fost pusă, de unii comentatori, pe seama influenței externe. O atare interpretare nu este sprijinită de informații credibile, cel puțin până în acest moment. Solidarizarea internațională a românilor aflați la muncă în străinătate cu protestele din țară arată faptul că societatea românească începe să reacționeze în spiritul solidarității, iar protestele pașnice sunt considerate o formă dezirabilă de exprimare a nemulțumirii.

b. Cauzele izbucnirii protestelor

Protestele au debutat, mai întâi, într-o serie de orașe transilvănene (Târgu Mureș, Cluj-Napoca, Sibiu) și au avut ca principală temă susținerea medicului Raed Arafat, inițiatorul rețelei publice de urgență SMURD și cel obligat să demisioneze din funcția de subsecretar de stat în Ministerul Sănătății, după o dispută televizată cu Traian Băsescu privind adoptarea noii legi a sănătății.

Protestul a luat amploare în mod vizibil, odată cu retragerea proiectului de lege a Sănătății de către premierul Emil Boc, la cererea lui Traian Băsescu. Punctul critic, ce a dus la ieșirea populației în Piața Universității a fost nu atât demisia/demiterea lui Raed Arafat, cât declarațiile malițioase ale președintelui Băsescu, care a afirmat că „nimeni din sistem nu vrea reforma” și că „probabil toți sunt mulțumiți cu sistemul actual”. Eliminarea din sistemul medical de urgență a unui profesionist a reprezentat una din

temele inițiale principale care a coalizat un grup eterogen de manifestanți, fiecare demonstrând împotriva puterii din motive diferite.

Tema reformei sistemului medical și evenimentul mediatic creat prin demisia lui Raed Arafat a acționat mecanisme psihologice profunde, puternic emoționale, de aceea a și constituit factorul declanșator al protestelor. În legătură cu sistemul medical se află cele două evenimente fundamentale pentru un om: nașterea și moartea. Or, propunerea Comisiei prezidențiale de a introduce mecanismele pieței în sistemul medical, de a trece la privatizarea *de facto* a spitalelor a trezit spaimile profunde ale oamenilor, care s-au găsit puși în fața perspectivei de a fi lăsați să se descurce singuri în fața bolilor. Reacția de solidaritate socială, prin protest, a fost una naturală, determinată de puternicul instinct de supraviețuire al omului. O atare interpretare este puternic sprijinită de prima etapă a protestelor, cea în care împotrivirea la privatizarea sistemului de sănătate a fost simbolizată de medicul Raed Arafat. Acesta a devenit subiectul empatiei publice, deoarece chiar Traian Băsescu îl definise drept „principal adversar al reformei (privatizării, n.n.)”. Într-un mod ironic, Traian Băsescu a îndreptat atenția publicului spre un personaj care are calitățile necesare pentru a fi transformat în simbol.

Înainte de episodul Raed Arafat societatea românească acumulasă o enormă tensiune individuală și colectivă: reducerea salariilor bugetarilor cu 25%, impozitarea pensiilor, creșterea TVA la 24%, desființarea a sute de spitale, introducerea co-plății în sistemul sanitar ș.a. La toate acestea se acumulasă o enormă frustrare și o vie revoltă împotriva comportamentului ostentativ al unei părți a clasei politice românești, în special a celor aflați la putere, a unor oameni de afaceri din proximitatea guvernării, a unor persoane afiliate lumii interlope, a unor factori de decizie din administrația centrală și locală care au sfidat legile și regulile, celorlați aplicabile.

Mesajele negative venite de la nivelul Uniunii Europene, de impas financiar și de prelungire a măsurilor de austeritate au venit în contradicție cu așteptările unei părți a celor afectați de măsurile de echilibrare bugetară, care luau în considerare soluția imigrării. În lipsa acestei alternative, sub impactul măsurilor de austeritate și de restrângere a oportunităților pe piața muncii vest-europeană, populația s-a văzut asaltată din toate părțile de perspective sumbre. În acest context, singura soluție la îndemână a fost protestul social.

Pe acest fundal social negativ, activitatea membrilor guvernului Emil Boc a fost marcată de nenumărate scandaluri privind gestionarea în interes partinic a fondurilor publice, incompetență, nepotism și sfidare a opiniei publice. De asemenea, strategia de promovare a realizărilor minuscule ale guvernării și de ignorare a nereușitelor majore a fost de natură să enerveze populația, confruntată cu realitatea dură. Guvernării au încercat să mascheze aceste deficiențe prin evitarea dezbaterilor publice. Impresia generală a fost aceea de improvizație și chiar de acceptare mult prea docilă a soluțiilor venite din exterior (FMI, Banca Mondială și Comisia Europeană).

Într-un context social intern și internațional dominat de criză avem de-a face cu un efect cumulativ al măsurilor de austeritate și cu un factor declanșator determinat de o chestiune cu un grad înalt de emotivitate, privatizarea sistemului de sănătate.

Din punctul de vedere al periodizării protestelor, distingem, până în prezent, trei etape distincte:

- Prima etapă, 11-14 ianuarie, în care principalele nemulțumiri au fost legate de sistemul medical;
- A doua etapă, 15-19 ianuarie, manifestațiile s-au extins, au avut un caracter neorganizat, având însă o dimensiune politică, prin cererea de demisie a lui Traian Băsescu și organizarea de alegeri anticipate;
- A treia etapă, după mitingul USL din 19 ianuarie, opoziția politică indicând dorința sa de a se alătura protestelor populare.

c. Explicații pentru amploarea națională a protestelor

Protestele au căpătat relativ rapid o amploare națională greu de bănuțit înainte de declanșării evenimentelor. Deseori s-a speculat asupra faptului că românii nu ar avea în gena lor spiritul combativ de a protesta, exprimat prin expresia „mămăliga nu explodează” și bazat pe mitul fatalismului mioritic. De asemenea, unii analiști au considerat că nivelul de rezistență al românilor la condiții vitrege ar fi mai mare decât în alte părți ca urmare a obișnuinței cu regimuri opresive. Teoriile respective se bazuau pe scăderea nivelului de participare a populației la protestele organizate de sindicate, sau pe atmosfera derizorie a acestora, pe lipsa manifestațiilor politice de amploare din ultimii 12 ani. Teoria pasivității absolute are viciul de a nu lua în considerare procesul de acumulare tăcută a frustrării sociale și de descărcare a acestora în condiții psihologice excepționale.

De asemenea, spiritul de solidaritate a publicului la nivel național părea a se fi estompat, sub asaltul tot mai accentuat al regionalizării și fragmentării societății create de regimul Traian Băsescu.

În ciuda premiselor nefavorabile, protestele au cuprins întreaga țară, fiind prezente în peste 60 de localități și incluzând un număr variabil de participanți, de la câteva sute până la câteva mii. Astfel, pentru prima oară după 1989, manifestații din municipii importante cum ar fi Iași, Cluj-Napoca, Sibiu, Timișoara, Brașov și Constanța au strigat lozinci de solidaritate cu protestele din Piața Universității.

Deși numărul participanților nu a fost foarte mare, multitudinea locurilor unde s-au înregistrat proteste și poziționarea lor în întreaga țară conduce la concluzia că protestele sunt expresia unor probleme sociale generale la nivel național. O posibilă explicație pentru numărul mai mic al protestatarilor este vremea mai geroasă care a împiedicat un aflux mai mare al celor nemulțumiți de situația socio-politică din România (în jur de 80% conform sondajelor).

Spre deosebire de protestele din Piața Universității din anul 1990, cele de astăzi sunt desfășurate la nivel național pentru că problemele sunt la scară națională. Protestele au o puternică dimensiune socială, însă ea se exprimă politic, deoarece sursa răului este identificată în exponenții regimului Traian Băsescu.

d. Rolul mass-media și al Internetului

Un rol decisiv în declanșarea și desfășurarea ulterioară a protestelor l-au avut mijloacele de comunicare în masă, în special posturile de televiziune de știri și platformele de socializare pe Internet. Înaintea declanșării protestelor, disputa dintre Raed Arafat și Traian Băsescu (care a avut loc telefonic în cadrul unei emisiuni în direct la *Realitatea TV*) a fost intens mediatizată pe canalele private de știri (*Antena 3, Realitatea TV, România TV*). Postul public de televiziune (inclusiv canalul de profil *TVR Info*) a mediatizat în special declarațiile președintelui țării.

Concomitent, pe platformele de socializare pe Internet (*Facebook, Twitter* ș. a.) au început să apară grupuri și petiții de susținere a lui Raed Arafat și a SMURD. În cadrul acestora, sute de mii de internauți s-au pronunțat împotriva atitudinii președintelui Traian Băsescu și în favoarea menținerii SMURD și a doctorului Arafat în conducerea Ministerului Sănătății. Totodată, au început să apară apeluri la ieșirea în stradă pentru a protesta împotriva acestor măsuri și împotriva guvernanților.

Odată cu declanșarea protestelor, în țară și în București, televiziunile de știri și OTV au acordat ample spații de transmisie în direct a evenimentelor. *TVR Info* a ignorat inițial manifestațiile, intrând în direct doar târziu în timpul zilei de vineri, 13 ianuarie, cu comentarii ostile la adresa manifestațiilor, al căror număr a fost mult redus în raport cu realitatea din stradă. La TVR protestele au fost bagatelizate și minimalizate. Ca răspuns la aceste relatări, manifestații au avut o atitudine ostilă față de reporterii TVR. Pe posturile private de știri au existat dezbateri mult mai echilibrate, caracterizate prin simpatie față de manifestații (*Antena 3*) sau prin încercarea de a relata cât mai corect situația.

Ostilitatea publicului față de atitudinea fățiș pro-prezidențială a TVR a fost evidențiată în cursul protestelor de stradă din 24 ianuarie, un grup masiv de manifestații protestând în fața sediului televiziunii publice față de partizanatul acesteia.

Atunci când jandarmii au început să intervină în forță, mai ales în cursul serii de sâmbătă 14 ianuarie, reprezentanții televiziunilor de știri au încercat să relateze pe larg despre abuzurile comise de forțele de ordine. Odată cu apariția manifestațiilor violente, sâmbătă seara, dar mai ales în seara de duminică, 15 ianuarie, televiziunile de știri au început să diferențieze între manifestații pașnici și cei violente, asimilați de cele mai multe ori suporterilor din cadrul galeriilor echipelor de fotbal. Postul public s-a limitat la a considera că manifestația a degenerat în violență și la sprijinirea acțiunii energice a jandarmilor. În același timp, s-a încercat acreditarea ideii că o parte dintre manifestații ar fi agenți provocatori ai USL.

Începând cu seara de luni, 16 ianuarie, o parte dintre jurnaliști au început să se alăture protestatarilor și să susțină revendicările lor. Același lucru s-a întâmplat și în zilele ce au urmat. Acest lucru a conferit manifestațiilor un caracter pașnic, în contrast cu scenele din 15 ianuarie. În același timp, ratingul televiziunilor de știri a crescut foarte mult. De exemplu, *Antena 3* a avut nu mai puțin de 2 milioane de telespectatori pe minut în timpul transmisiei în direct a momentelor celor mai tensionate. Acest lucru demonstrează faptul că, **deși nu au ieșit în număr mai mare să protesteze, există un număr foarte mare de români interesați de evenimente și favorabili manifestațiilor.**

Într-un sens mai general, rolul televiziunilor, în principal a celor de știri, este foarte important pentru desfășurarea evenimentelor: i) camerele de filmat multiple au limitat violența intervenției forțelor de ordine; ii) au creat o puternică legătură între manifestații și telespectatori (a apărut categoria *teleprotestatarilor*), putând vorbi de o Piață mai mică, în care un număr mic de protestatari își asumă reacția vizibilă și o Piață extinsă, a celor care urmăresc în direct evenimentele, empatizând cu cei care îndură frigul, zăpada și bastoanele jandarmilor.

e. Explicații pentru continuitatea manifestațiilor

Un moment foarte important în cadrul manifestațiilor a fost apariția violențelor și acțiunea în forță a jandarmilor pentru a dispersa grupurile respective. Majoritatea celor

care au acționat violent au fost tineri, identificați inițial ca fiind membrii ai galeriilor echipelor de fotbal. Folosirea pietrelor de pavaj din zona Universității și a centrului vechi din București și incendierea unor panouri publicitare în Piața Unirii a accentuat senzația de degenerare a protestelor în forme violente. Cu toate acestea, nucleul protestatarilor pașnici din Piața Universității, aflați pe esplanada din fața Teatrului Național, nu s-a raliat niciodată la violențe.

Supoziția responsabilității pentru violențe a galeriile echipelor de fotbal a fost contestată de liderii suporterilor din București, care au reclamat intoxicarea opiniei publice. În schimb, în mass-media audiovizuală și electronică au început să apară suspiciuni că protestarii violenți ar fi fost infiltrați de jandarmerie cu scopul precis de a declanșa încăierări și pentru a discredita demonstrația pașnică. A apărut chiar o informație că un corespondent al *CNN* ar fi fost informat de jandarmi asupra orei precise la care urmau să înceapă confruntările. Alte informații au acreditat ideea că manifestații violenți ar fi membri ai galeriei echipei Petrolul Ploiești, chemați la solicitarea Robertei Anastase, prim-vicepreședinte PDL.

Protestele au continuat în mod pașnic după data de 15 ianuarie, fiind susținute de o serie de personalități ale vieții publice, atât din studiourile televiziunilor de știri cât și în piață. Continuitatea manifestațiilor arată faptul că revendicările protestatarilor au baze reale și că se bucură de susținerea unor largi categorii ale populației, în ciuda diferențelor dintre grupuri.

Un element important în desfășurarea evenimentelor a fost revenirea lui Raed Arafat în fruntea SMURD în cursul zilei de 17 ianuarie. Totuși, deși a fost factorul declanșator al manifestațiilor, poziția lui Raed Arafat nu a fost de natură să oprească protestele, care au continuat, punând accent pe alte probleme sociale existente. Dimpotrivă, manifestații au considerat această revenire ca o victorie a presiunii străzii și au continuat protestul în vederea demisiei președintelui și premierului. Astfel, încercarea puterii de a elimina factorul declanșator a fost de natură să releve faptul că protestele au avut cauze mult mai profunde decât disputa președintelui cu șeful SMURD.

În 19 ianuarie a avut loc la București un miting al USL, inițiat și organizat de PNL, la care au participat peste 10.000 de persoane din întreaga țară. **Evenimentul marchează intenția USL de a crea o relație sinergică între partidele de opoziție și protestatari, în scopul dărâmării regimului Băsescu prin organizarea de alegeri anticipate.**

Continuitatea protestelor și după decizia Curții Constituționale din 25 ianuarie de respingerea a proiectului comasării alegerilor, respectiv după discursul prezidențial din aceeași zi, care s-a dorit a fi unul pacificator, în condițiile unor condiții meteorologice extreme (viscol și ninsori), arată că o parte a protestatarilor doresc să țină presiunea asupra actualei puteri până când aceasta va fi înlocuită, ori perspectivele în acest sens vor avea un grad ridicat de certitudine.

S-a spus, adeseori, mai ales de către susținătorii actualei puteri, că protestele nu ar fi „reprezentative”, deoarece ar fi angrenați prea puțini oameni. O atare abordare ridică o problemă de ordin moral: **care este numărul de protestatari de la care o putere ar trebui să intre în dialog cu societatea?** Națiunea există doar în sens cantitativ, ori protestarii exprimă o stare de spirit amplă în societate? Faptul că protestarii nu sunt contestați în stradă de sprijinitorii regimului Băsescu arată că actuala majoritate s-a delegat democratic, fiind menținută în viață doar de o anumită repartitie a mandatelor

parlamentare. **Avem de-a face, astfel, cu o asimetrie între situația din parlament și starea politică a națiunii, aceasta putând fi soluționată prin procedeul democratic al alegerilor (anticipate).**

f. Structura manifestațiilor

Tema inițială a problemelor din sănătate și a inadecvării noii legi a adus în stradă în principal grupul format din pensionari. Aceștia au fost cei mai afectați de măsurile luate de guvern în domeniu, prin introducerea co-plății și reducerea numărului de medicamente compensate. Ca formă de manifestare, ei au demonstrat pașnic, acuzând guvernul și președinția de ignorarea problemelor lor.

Alături de persoanele vârstnice, însă, au început să apară în piață și membri ai altor grupuri. Printre aceștia s-au remarcat șomerii, reprezentanții organizațiilor de revoluționari și, în general, persoane de vârstă medie. În cursul serii de sâmbătă, 14 ianuarie, în rândul demonstrațiilor au început să apară tinerii și reprezentanți ai unor inițiative civice mult mediatizate pe Internet, cum ar fi *S.O.S. Roșia Montană*, sau ai unor inițiative politice, cum ar fi Partidul Poporului – Dan Diaconescu (promotori ai așa numitei Legi Cojocaru vizând „împroprietărirea cetățenilor cu capital productiv”). O parte din tineri au fost atribuiți galeriilor echipelor de fotbal bucureștene, în special cei asociați violențelor.

Începând de luni, 16 ianuarie, în cadrul manifestațiilor din Piața Universității au apărut părinții cu copiii, jurnaliștii, membrii unor partide politice, activiștii societății civile, dar și o serie de personaje din lumea mondenă. În cursul săptămânii 16-22 ianuarie au apărut și alte grupuri, cum ar fi manifestații monarhiști, membrii mișcării extremiste *Noua Dreaptă*, nostalgici ai regimului comunist, membri ai unor partide ecologiste, șefi și membri ai unor sindicate, persoane cu dizabilități. Astfel, **componenta masei de protestatari a devenit foarte eterogenă, însă determinarea de a manifesta nu s-a diminuat, nici nu au existat conflicte între diversele grupuri.** Cu această ocazie, numărul lozincilor afișate a crescut simțitor.

În cursul serii de joi, 19 ianuarie, după încheierea mitingului USL de la Arcul de Triumf, o parte din manifestații de acolo s-au reunit la Piața Universității cu restul protestatarilor. În ciuda insinuării canalelor media pro-guvernamentale că ar fi existat confruntări între grupul din Piața și cel venit de la miting, cele două grupuri au manifestat împreună în mod pașnic. Lor li s-au alăturat grupul suporterilor, în rândul cărora au fost infiltrați agenți provocatori (foarte probabil), care au determinat noi serii de violențe.

O parte importantă a demonstrațiilor a fost formată din publicul OTV. Din interviurile luate de televiziuni s-a remarcat sensibilitatea lor față de teoriile conspirației și față de metodele autoritare de conducere, inclusiv atitudinile naționaliste de genul „nu ne vindem țara!” și „afară cu străinii!”. Unii dintre ei au indicat ca sursă a problemelor organizațiile oculte, masoneria și au asociat acestora chiar și partidele politice românești.

O altă parte a manifestațiilor, mai tineri, au exprimat opinii în favoarea apărării democrației și a consolidării instituțiilor democratice. Ei au încurajat apropierea țării de standardele occidentale și transformarea societății pentru a permite realizarea profesională în țară și nu peste hotare. Această categorie pare a fi cea mai receptivă la mesajele pozitive ale opoziției.

Structura manifestațiilor indică faptul că protestele reprezintă forma de manifestare genuină a unor nemulțumiri sociale, iar eterogenitatea celor prezenți la

manifestații face puțin posibilă și probabilă trecerea la nivelul următor, al creării unei noi forțe politice antisistem care să acționeze în mod independent, plecând de la legitimitatea Pieței Universității.

g. Orientarea politică a protestelor

Din punct de vedere al orientării politice a protestelor, impresia generală este că ele sunt îndreptate în mod clar împotriva actualului președinte și a actualei guvernări, văzută ca principala responsabilă pentru situația precară a majorității populației. O trecere în revistă a sloganurilor afișate și scandate indică o mare diversitate a revendicărilor, după cum se poate vedea în tabelul următor. Ele pot fi împărțite în sloganuri civice, cu o tematică și tipologie socială și sloganuri sportive, caracteristice manifestărilor de pe stadioane.

Sloganuri civice	Sloganuri sportive
<p>112 Salvați România! A venit vaporul ca să plece chiorul! Arafat, Arafat! Băsescu = Ceaușescu! Băse, uită-te, ora ta se-apropie! Dacă vă pasă, ieșiți din casă! Demisia! Fără violență! Ieșiți în stradă! Jandarmeria apără hoția! Jos Băsescu! Jos corupția! Jos dictatura! Jos guvernul Boc! Jos guvernul ticălos! Jos PDL! Jos taxa auto! Libertate! Mai bine ciumpalac, decât dictator! Ne-ați mințit și ne-ați furat! Nu mai stați după ferestre, veniți în stradă la proteste! Nu ne mai puteți minți! Nu ucideți SMURD! Nu vă fie frică și Băsescu pică! Opriți hoția! PDL,USL, aceeași mizerie! PDL și USL fac parte din Mafie! Piticul și cu chiorul au mințit poporul! Salvați Roșia Montană! Udrea, nu uita, suntem și împotriva ta! Ultima soluție, înc-o revoluție!</p>	<p>Băse, Băse, Băse, lasă-ne! Băsescu, nu uita, asta este casa ta! Cine nu sare, nu vrea schimbare! Ieși afara, javră ordinară! Mândru ca sunt huligan, libertate pentru suporteri! Murim, luptăm și SMURD-ul apărăm! Rușine, rușine, rușine să vă fie!</p>

<p>Vă rugăm să ne scuzați, nu producem cât furați! Veniți cu noi! Vrem anticipate, nu comasate! Vrem democrație! Vrem o țară ca afară!</p>	
--	--

O primă categorie de revendicări este legată de tema demiterii doctorului Arafat și în sprijinul SMURD. Aceasta a dispărut odată cu revenirea lui Raed Arafat în funcția de coordonator al SMURD. O altă categorie este cea îndreptată împotriva președintelui, premierului și a unor membri ai guvernului, împotriva statului polițienesc, care sunt și cele mai frecvente și cele care asigură unitatea tuturor grupurilor. Sloganurile variază în această categorie de la cele mai simple la cele mai radicale sau injurioase. O categorie aparte este cea a sloganurilor de mobilizare a populației, pentru a spori numărul protestatarilor.

Alte sloganuri fac trimitere la chestiuni punctuale, cum ar fi taxa auto, exploatarea minieră de la Roșia Montană, corupția. Unul din sloganuri („Anticipate, nu comasate!”) preia, însă, o parte din programul politic al opoziției, exprimat și de liderii USL. Acest punct ar putea constitui una dintre principalele revendicări politice coerente ale masei de manifestanți.

În sfârșit, o altă categorie majoră de sloganuri sunt de tip anti-sistem, promovând identitatea între forțele politice din arcul guvernamental și Opoziție și chiar răsturnarea ordinii de drept, prin mesaje anti-capitaliste. Această categorie este susținută de unele organizații ale societății civile, care promovează nepolitizarea protestelor și incriminează întreaga clasă politică. Au apărut și diversiunile tipul „PDL și USL...” care au rolul de a induce confuzie asupra adevăratului adversar. Este suspect faptul că tocmai protestarii care au afișat acest tip de lozinci au fost cei care au recurs la violență.

Totuși, nu se poate trece cu vederea ostilitatea unei părți însemnate a protestatarilor față de toți politicienii, considerați responsabili pentru situația actuală. Aceasta s-a manifestat cu precădere atunci când liberalul Ludovic Orban (fost Ministru al Transporturilor) ori Petre Roman au încercat să se alăture protestelor. În schimb, atunci când social-democratul Radu Mazăre a ajuns în Piața Universității, el a fost întâmpinat cu simpatie, tocmai datorită imaginii sale de actor antisistem (deși este primar al Constanței) și a vestimentației de inspirație revoluționară.

La rândul lor, atitudinea partidelor politice față de demonstrații a variat pe parcursul protestelor. Dacă partidele din arcul guvernamental au preferat să ignore manifestațiile și s-au limitat la discreditarea acestora, prin intermediul vectorilor lor de comunicare, partidele din Opoziție au empatizat cu protestarii încă de la început, lansând chiar o serie de teme cum ar fi demisia guvernului și alegerile anticipate. În schimb au existat o serie de rezerve ale liderilor USL de a se implica direct în manifestații pentru a nu oferi un avantaj de imagine liderilor arcului guvernamental. S-au implicat direct, însă, lideri ai altor partide neparlamentare, cum ar fi Partidul Poporului-Dan Diaconescu, Partidul Verde și Noul Partid Comunist Român.

După revenirea doctorului Arafat în cadrul Ministerului Sănătății, partidele de la putere au încercat să mimeze dialogul politic, chemând partidele din opoziția parlamentară (USL) la discuții. Acestea din urmă, însă, au adoptat tonul radical al

manifestanților și au cerut demisia guvernului și alegeri anticipate. Pentru susținerea revendicărilor a fost organizat mitingul USL din 19 ianuarie, la care au participat în jur de 10.000 de oameni. Partidele de la putere au condamnat politizarea protestelor. În mod evident, tema „politizării protestelor” este una diversionistă, deoarece manifestațiile spontane au în sine un caracter politic. Ce poate fi mai politic decât cererea de a demisiona președintele României și guvernul?

Revenind la inițiativele societății civile, o serie de organizații, printre care APADOR-CH, Societatea Academică din România, Institutul de Politici Publice, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, Agenția de Monitorizare a Presei, Alianța Civică, Asociația Pro Democrația, Critic Atac, Asociația salvați Bucureștiul au și semnat un apel-program în care se regăsesc și problemele reclamate de protestatari. Dintre acestea amintim: *comasarea alegerilor, corupția, ineficiența gestionării fondurilor publice și europene, subfinanțarea educației, abuzurile împotriva mediului, proiectul Roșia Montană, distrugerea patrimoniului arhitectural național, disprețul clasei politice față de aplicarea legilor transparenței, încălcarea drepturilor și libertăților categoriilor defavorizate și minorităților, abuzurile forțelor de ordine, excesul de asumări de răspundere și ordonanțe de urgență ale guvernului, comportamentul abuziv al președintelui Băsescu, inechitatea în societate, ignorarea cadrului legal al transparenței administrative și politizarea administrației locale*. După cum se poate observa, o serie de teme sunt în mod clar teme politice, însă se încearcă acreditarea ideii că mișcările de protest sunt apolitice, fapt ce mărește confuzia demonstrațiilor în perspectiva alegerilor din acest an.

O altă inițiativă care circulă în rândul manifestanților este „Proclamația de la București”, asumată de asociațiile de revoluționari, care propune o serie de măsuri concrete. Printre aceste măsuri se numără: *demisia actualei puteri, alegeri anticipate fără participarea politicienilor care au cedat din avuția statului către grupuri de interese, organizarea unei societăți civile depolitizate, desființarea structurilor mafioate clientelare, gestionarea economiei naționale de către stat, depolitizarea televiziunii publice, susținerea interesului național în cadrul UE, confiscarea averilor ilicite ale oamenilor politici, renegocierea contractelor privind resursele energetice de interes național (Roșia Montană, Hidroelectrică, Romgaz, Rompetrol, platforma continentală etc.), restabilirea caracterului social al statului român, tragerea la răspundere pe cale penală a statului român, repunerea în drepturile reale a intelectualității românești, meritocrația, oprirea genocidului împotriva poporului, stabilirea unui nivel suportabil și progresiv al taxelor și impozitelor, oprirea vânzării bunurilor RAPPs*. Revendicările au un caracter eterogen și uneori confuz sau contradictoriu, fiind amestecate temele marginale cu temele importante. Se poate, însă, observa orientarea clară împotriva clasei politice în ansamblu și restabilirea unor caracteristici ale regimului dinainte de 1989.

Există și o inițiativă a societății civile de stânga, exprimată prin „Declarația Critic Atac – democrație, drepturi, egalitate”. Declarația conține revendicări cum ar fi: *menținerea calendarului decalat al alegerilor, investigarea de către o comisie parlamentară a abuzurilor jandarmilor, inițierea unor măsuri imediate pentru reducerea polarizării sociale, recuperarea drepturilor anulate de ultima reformă a Codului Muncii, asigurarea accesului la un sistem de sănătate universal și la un sistem de educație gratuit și incluziv, renunțarea la privatizările haotice și controlul monopolurilor, modificarea legislației privind manifestațiile publice, transparentizarea procesului de luare a*

deciziilor politice și a cheltuielilor publice, reglementarea modului de finanțare a campaniilor electorale, renunțarea la atitudinea submisivă față de instanțele europene, atlantice și internaționale. Este primul program asumat de un grup de persoane din spațiul civil ce se revendică în mod fățiș de la stânga.

La rândul ei, un grup din societatea civilă de dreapta a răspuns prin manifestul „România liberală”. Acesta prevede, printre altele, adoptarea unei noi Constituții care să instituie o monarhie constituțională, reducerea fiscalității, privatizarea integrală a companiilor rămase în proprietatea statului, adoptarea unei legi a lobby-ului, mărirea salariilor profesorilor, gestionarea fondurilor publice cu precădere de către autoritățile locale, introducerea votului obligatoriu preferențial pe liste.

Remarcăm structurarea paralelă a mesajelor protestatarilor în mesaje politice (alegeri anticipate, demisia președintelui și a guvernului ș. a.), asumate de cei care sprijină forțele politice ale Opoziției și mesajele antipolitice („USL=PDL=aceeași mizerie”), care încearcă mutarea dezbaterii pe un teren antipolitic, ce servește indirect forțelor aflate la putere. Ceea ce unește cele două abordări este poziția împotriva regimului Băsescu și insatisfacția față de situația socio-economică actuală. Atunci când vine vorba de soluții, ideile devin divergente. Este misiunea principală a USL să integreze cele două tendințe și doleanțele pieței pentru a le transforma într-un program politic credibil.

h. Reacția regimului Băsescu în fața protestelor de stradă

La fel ca alte regimuri autoritare, actuala putere a fost cu adevărat surprinsă de apariția protestelor de stradă. Regimurile autoritare funcționează după logica „orice este permis, iar societatea nu va reacționa”. Modul vizibil și cert în care au reacționat reprezentanții puterii ne arată următoarele:

- Degringolada în reacții, confuzia și exasperarea. Nu a fost înțeleasă de la început natura protestelor, sperându-se încetarea naturală a acestora;
- Regimul a făcut pas cu pas mai multe concesii, crezând în dezamorsarea tensiunii sociale prin acțiuni punctuale: retragerea legii Sănătății; readucerea lui Raed Arafat în ministerul Sănătății; discuții între partidele parlamentare, de la putere și din opoziție; acceptarea de către Emil Boc a unei sesiuni parlamentare extraordinare; demiterea lui Teodor Baconschi din funcția de ministru al Afacerilor Externe; respingerea legii comasării alegerilor de către Curtea Constituțională; mesajul prezidențial din 25 ianuarie;
- Din punctul de vedere al comunicării, după etapă inițială de tăcere, PDL mizează pe o strategie utilizată frecvent în ultimii doi ani, încercând minimalizarea responsabilității prin dispersarea ei la nivelul tuturor partidelor. Temele standard sunt „De vină sunt ultimii 22 de ani”, „Protestele sunt împotriva întregii clase politice” ș.a. **Consecința acestei strategii de comunicare se poate dovedi dezastruoasă pentru democrație, deoarece legitimează forțele antisistem;**
- PDL dorește să acorde în regim de urgență indemnizații reparatorii pentru persoanele ce au dobândit certificatul de revoluționar, cu toate că în rândul acestora sunt persoane care nu pot dovedi în mod cert participarea la Revoluție, sperându-se dislocarea unui grup compact de protestatari. Ulterior, Emil Boc a înfirmat re acordarea indemnizațiilor către toți revoluționarii, în urma reacției mass-media;

- UDMR a propus suspendarea plății taxei auto la prima vânzare, încercând în acest fel să elimine o parte din protestatarii din piață, cei care au această revendicare.

Mesajul lui Traian Băsescu din 25 ianuarie merită o atenție aparte, din punct de vedere analitic:

- Refuzul de a accepta o schimbare radicală de atitudine politică. Prin afirmația „Nu iau în considerare demisia. Sunt de meserie comandant de navă, nu am ratat niciodată destinația. Nu o să o ratez nici cu România” a reîntărit ideea de conducere mesianică a națiunii, aceasta fiind de sorginte autoritară.
- Traian Băsescu încearcă să utilizeze în favoarea sa mitul Eroului Salvator, prezentându-se drept un personaj cvasi-religios, un veritabil monarh de drept divin. Inclusiv formula „dialogul cu românii”, excluzând partidele politice și restul structurilor asociative, era menită să întărească ideea de personaj excepțional, aflat deasupra clasei politice;
- Afirmarea caracterului infailibil al atitudinii și politicilor prezidențiale. Afirmând că „nu are nimic de schimbat”, asumându-și doar câteva „gafe”, precum cea a disputei publice cu Raed Arafat, Traian Băsescu încearcă să transmită națiunii că el este în continuare Stăpânul Înțelept și Atotputernic;
- Disocierea de toate partidele politice indică o nouă încercare a lui Traian Băsescu de a se pune în fruntea atitudinilor antisistem din societatea românească. În esență, Traian Băsescu dorește să transmită ideea că el este personajul bun, care „modernizează” ori „reformează”, în timp ce partidele politice sunt „corupte”, „rele”, „rupte de agenda populației” (vezi referirea la referendumurile din 2008 pentru reducerea numărului de parlamentari și trecerea la parlamentul unicameral);
- Prin referirile frecvente la „stabilitate”, Traian Băsescu a transmis mediilor internaționale că pot avea încredere în el, că va urma agenda acestora, în schimbul menținerii sprijinului;
- Refuzul de a face referiri la orice măsuri concrete de deblocare a situației politice (îndemnul la alegeri anticipate ori, minimal, sugestia unei remanieri masive a guvernului Emil Boc), **ne arată că Traian Băsescu și PDL-UNPR se află într-o relație de prizonierat reciproc**. Soarta lui Traian Băsescu se află în mâinile PDL, în eventualitatea unei noi acțiuni de suspendare, iar PDL dorește să-și mențină controlul absolut asupra resurselor publice, pentru a diminua dezastrul electoral.

Într-un plan mai general, lanțul de reacții al regimului Băsescu față de protestele de stradă evidențiază neglijarea conceptului de „masă critică”. Premisa acțiunilor lui Traian Băsescu și a PDL a fost că nu se va constitui o masă critică necesară protestelor și, ulterior, a schimbării puterii politice prin alegeri. Or, ignorând realitatea politică și acțiunea cumulativă a factorilor psihologici, economici, sociali și instituționali, regimul Băsescu a generat o masă critică de ostilitate la adresa sa, pe care acum încearcă să o dezamorseze. Orice partid politic ar trebui să tragă consecințele necesare din eșecul regimului Băsescu.

i. Memoria Revoluției și mineriadelor în PSD

Teama de consecințele violențelor de stradă este puternic impregnată în rândurile conducerii PSD. „Prudența” a fost cuvântul de ordine în PSD încă de la primele manifestații de susținere a doctorului Raed Arafat. Atitudinea prudentă are mai multe resorturi psihologice. Cu toate că în cultura instituțională a social-democrațiilor activismul civic și spiritul protestatar sunt puternic valorizate pozitiv, totuși, atât Revoluția cât și mineriadele au creat un reflex al prudenței în fața mișcărilor civice spontane ori a celor care nu sunt organizate chiar de către PSD.

Teama inițială de degenerare în violență a unor manifestații care încep pașnic, dar care în dinamica lor se pot transforma în acțiuni marcate de agresivitate s-a dovedit că nu a fost lipsită de fundament. Acțiunea „galeriilor”, a „ultrașilor” din 14-15 ianuarie din București, precum și reacția de provocare a unora dintre reprezentanții Jandarmeriei ne arată că s-a desfășurat și un joc secundar, murdar, care vizează crearea condițiilor politice pentru ca Opoziției să-i poată fi puse în spate distrugerile de bunuri și victimele violenței.

În PSD se știe mai bine decât în orice alt partid că, după etapa romantică a militantismului în stradă, soluțiile concrete (politice) trebuie găsite tot în Parlament, în negocierea dintre putere și opoziție, iar guvernul, oricare ar fi acela, trebuie să le pună în aplicare. „Strângerea cioburilor” după mineriadele din iunie 1990 și septembrie 1991 a fost o operațiune complicată, costisitoare și cu efecte parțiale. Orice s-ar spune, protestele violente aruncă urme de îndoială asupra unei țări. PSD se pregătește de guvernare, dar nu există soluții economice miraculoase, într-o Europă în criză, pentru creșterea rapidă și generală a veniturilor populației. O altfel de guvernare, mai competentă și mai onestă, o altfel de împărțire a poverii crizei (mai puțin de la cei săraci, mai mult de la cei bogați) sunt măsuri necesare și posibile.

În acest fel pot fi explicate diferențele de atitudine între PNL, care a dorit un activism politic în stradă rapid și generalizat și atitudinea prudentă a PSD, conștient de riscurile unor proteste de stradă de amploare. De asemenea, prudența lui Victor Ponta față de organizarea unor manifestații populare poate fi explicată prin faptul că PSD și-a bazat acțiunea politică pe forța militanților săi, a organizării acestora, în timp ce Crin Antonescu, liderul unui partid fără structuri teritoriale ramificate, a considerat că forța partidului său va fi amplificată prin captarea nemulțumirii populare.

j. Câștigători și perdanți

Principalul câștigător al protestelor pașnice din întreaga țară este chiar societatea românească, deoarece a arătat că pasivitatea sa nu este infinită, iar protestul în fața abuzurilor se va declanșa, în cele din urmă, ca urmare a acumulării unei mase critice a nemulțumirii.

Un alt câștigător sunt partidele de opoziție, care ar putea primi un ajutor din partea publicului în ipoteza unor tentative de fraudă la viitoarele alegeri. Chiar ideea de cumpărare masivă de voturi a devenit riscantă pentru orice partid ce ar miza pe acest lucru. USL a arătat, deopotrivă, cumpătare și capacitate de mobilizare și reacție, ceea ce îi conferă un atu psihologic la viitoarele alegeri. Respingerea de Curtea Constituțională a amânării alegerilor locale și a comasării acestora cu cele parlamentare este un rezultat obținut ca urmare a protestelor de stradă. Este tragic, dar normalitatea politică a putut fi apărată doar prin proteste de stradă.

Televiziunile de știri se află printre câștigătorii mișcărilor de protest, atât în termeni de audiență cât și de credibilitate, protestele publice arătându-le acestora că succesul constă nu în tabloidizare, ci în reflectarea agendei socio-economice și politice.

Traian Băsescu și sistemul său de putere sunt principalii perdanți, într-un dublu sens. Protestele de stradă au relevat reacția de respingere a măsurilor de tip neo-conservator în domeniul economic, iar aplicarea măsurilor de austeritate și de distrugere a statului social va întâmpina un alt nivel de rezistență decât cel de până acum. Contestarea puternică în stradă a lui Traian Băsescu, împreună cu gesturile simbolice menite a transmite semnalul că se dorește plecarea sa din funcție îi vor marca restul mandatului. Puternica impresie de nelegimitate îl transformă pe Traian Băsescu din „președinte-jucător” în „președinte-frână”, deoarece va încerca să țină în continuare captiv PDL-ul pentru asigurarea securității mandatului său. Traian Băsescu și-a pierdut legitimitatea de a mai propune reforme importante, iar dacă ele ar putea fi impuse prin algoritmul parlamentar, ele nu vor putea fi aplicate ca urmare a reacției de împotrivire a societății.

Liderii sindicali sunt de asemenea printre marii perdanți, deoarece au fost cu mult în urma mișcărilor de protest ale cetățenilor. Percepția că liderii sindicali sunt rupți de baza sindicală este confirmată de reacția lor anemică și neconvingătoare.

III. Care sunt soluțiile pentru revenirea la democrație?

Revenirea României la un regim democratic pe deplin funcțional necesită o combinație de acțiuni imediate și măsuri pe termen mediu și lung. **Precondiția pentru recâștigarea democrației este crearea unui consens minimal în rândul forțelor politice parlamentare.**

a. Măsuri pe termen scurt

- Stoparea protestelor violente, ca o condiție pentru crearea unui climat de normalitate politică;
- Alegerile anticipate reprezintă soluția democratică principală pentru detensionarea situației și trecerea la etapa dialogului între partidele politice;
- Partidele parlamentare ar trebui să adopte un **Pact politic pentru alegeri libere și corecte**. Acesta presupune:
  - Formarea unui guvern de tehnicieni, având sprijinul tuturor partidelor parlamentare, având ca principale obiective administrarea treburilor curente și organizarea alegerilor;
  - Crearea urgentă a unei comisii parlamentare pentru realizarea unei noi legi electorale, care să conțină sancțiuni foarte drastice pentru orice formă de mită electorală. În această comisie trebuie incluse și cele mai reprezentative organizații civice;
- Chiar dacă politica USL nu a fost pusă sub semnul întrebării în mod esențial în timpul protestelor de stradă, Opoziția ar trebui să mute accentul mesajului său de la lupta împotriva regimului Traian Băsescu (chestiune care este adesea înțeleasă ca reprezentând strict un interes de partid), la nevoile, doleanțele și așteptările cetățenilor, ale societății românești. În acest sens, sugerăm înglobarea în programul de guvernare al USL, respectiv în proiecte legislative, a principalelor propuneri ale protestatarilor:
  - o lege a Sănătății care să asigure caracterul universal al dreptului la îngrijire medicală;
  - creșterea gradului de finanțare al sistemului public de educație;
  - o nouă lege a finanțării campaniilor electorale, care să prevadă: reducerea cheltuielilor electorale, dând alegerilor, mai ales pe fondul crizei economice, un caracter mai auster și, astfel, mai decent; plafonarea cheltuielilor electorale ca și limitarea tipului de asemenea cheltuieli la cele strict necesare pentru sprijinirea electoratului în formularea unei opțiuni informate; efectuarea donațiilor electorale exclusiv prin trezoreria statului sau/și admiterea unor asemenea donații exclusiv pentru partidele neparlamentare, iar aceasta până la nivelul fondurilor alocate de la bugetul statului partidelor parlamentare;
  - controlul public eficient asupra proceselor de management în companiile în care statul este acționar;

- stoparea imediată a privatizărilor societăților care ar trebui să ofere bunuri publice (CFR) și aducerea unui management competent și onest în aceste companii;
  - stoparea cheltuielilor publice extravagante (parcuri în păduri; săli de sport în zone cu un număr mic de oameni ș.a.);
  - obligativitatea de a face achizițiile publice mai mari de 1000 Euro prin SEAP;
  - transparentizarea afacerii Roșia Montană;
- Deoarece se încearcă transformarea nemulțumirii publice într-o reacție împotriva regimului democrației parlamentare, atât politicienii responsabili din toate partidele cât și liderii de opinie din mass-media și din societatea civilă trebuie să combată tendințele anarhiste, recurgerea la violență sau continuarea manipulării pe ideea „toată clasa politică este la fel”. **Atragem atenția asupra riscului ascensiunii rapide și necontrolabile a unor forțe politice antisistem, dacă va continua decredibilizarea tuturor partidelor existente, indiferent dacă se află la putere sau în opoziție;**
- Realizarea unei Comisii parlamentare de anchetă a violențelor din stradă și a reacției forțelor de ordine;

b. Măsuri pe termen mediu și lung

Nu modificarea Constituției se impune ca o necesitate, ci o **lege constituțională care să stabilească interpretarea acelor texte ambigue care pot genera derapaje și dezechilibre**, tocmai pentru a încorpora în aceasta mecanisme suplimentare de echilibru și control reciproc a puterilor în stat, în urma experiențelor acumulate în ultimii ani. Această lege constituțională poate fi negociată de către toate forțele politice și între toți actorii importanți ai societății:

- **Întărirea controlului asupra puterii executive, prin creșterea rolului și influenței Parlamentului:**
- limitarea angajării răspunderii guvernului la o singură încercare într-o sesiune parlamentară și asupra unui singur proiect de lege (cu excepția bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale, precum și a legilor constituționale);
  - regândirea mecanismului ordonanțelor de urgență, astfel încât acestea să devină cu adevărat un instrument pentru situații excepționale pe care guvernul îl are la îndemână. Ordonanțele de urgență să nu poată opera în materia legilor organice. De asemenea, în cazul în care Parlamentul constată, prin adoptarea cu majoritate simplă a unei moțiuni depuse de cel puțin o treime din numărul deputaților, că în cazul unei anumite Ordonanțe nu au existat motive de urgență, ministrul care a inițiat Ordonanța să fie automat demis;
  - introducerea unei moțiuni de cenzură constructivă, în sensul în care depunerea acesteia este condiționată de propunerea unui prim-ministru alternativ;
  - moțiunile simple, adoptate cu majoritatea absolută a parlamentarilor unei camere, trebuie să aibă ca efect demiterea ministrului față de care s-a exprimat neîncrederea Parlamentului;
  - interzicerea migrației parlamentare, sub sancțiunea pierderii mandatului;

- **Reforma Curții Constituționale:**
  - revenirea la prevederile Constituției din 1991, potrivit căreia „Dacă legea este adoptată în aceeași formă, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar promulgarea devine obligatorie”, în domeniul constituționalității legilor și regulamentelor Parlamentului (lit. a) și b) ale art. 146);
  - delimitarea strictă a competențelor Curții, în sensul celor enunțate în mod explicit în Constituția României la art.146, lit. a-k). Litera l) a art.146 se suprimă;

- **Întărirea controlului democratic asupra sistemului serviciilor de informații:**
  - Serviciul de Protecție și Pază (SPP) trebuie trecut sub control parlamentar;
  - Controlul democratic asupra SRI și SIE trebuie întărit. Trebuie construit un model eficient de asigurare a controlului democratic asupra interceptărilor corespondenței și telefoanelor. De asemenea, lucrătorii din serviciile speciale trebuie să aibă garantată neutralitatea politică, orice imixtiune a factorului politic trebuind a fi prohibită;

- **Guvernul și Parlamentul ar trebui să aloce fonduri pentru informarea publică în privința democrației parlamentare și a funcționării statului democratic.** Programele vor fi derulate prin intermediul societății civile. Este cazul ca România să treacă la popularizarea intensă a democrației, într-un moment când atracția pentru autoritarism nu este numai populară, dar începe să-și găsească ideologi care nu se sfiesc să elogieze public tendințele autoritare.